

підприємствах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.09.01 / О. А. Гніденко. – К., 2000. – 19 с. 4. Казмерчук-Палащина Н. Г. Організаційно-економічні аспекти мотивації праці в системі менеджменту торговельного підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.02 / Н. Г. Казмерчук-Палащина. – К., 2000. – 20 с. 5. Решетов В. О. Механізм мотивації праці персоналу малих підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.09.01 / В. О. Решетов. – К., 2000. – 20 с. 6. Безматерних В. Г. Механізм активізації трудової діяльності в умовах ринкової економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.01.01 / В. Г. Безматерних. – К., 2001. – 20 с. 7. Рубан Т. С. Економічне стимулювання підвищення ефективності виробництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / Т. С. Рубан. – Хмельницький, 2001. – 19 с. 8. Ячменьова В. М. Організація матеріального стимулювання персоналу промислових підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / В. М. Ячменьова. – Луганськ, 2002. – 21 с. 9. Наумік К. Г. Розвиток мотивації як функції менеджменту : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / К. Г. Наумік. – Харків, 2003. – 20 с. 10. Кулинич Т. В. Ефективність застосування мотиваційних важелів та стимулів на діючих підприємствах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / Т. В. Кулинич. – Харків, 2004. – 20 с. 11. Андрійченко Ж. О. Організація мотивації праці на підприємствах в умовах реструктуризації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / Ж. О. Андрійченко. – Харків, 2004. – 19 с. 12. Грузіна І. А. Організація прийняття рішень з мотивації праці персоналу підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.09.01 / І. А. Грузіна. – Харків, 2004. – 18 с. 13. Пасенко Н. С. Формування системи мотивації праці персоналу підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.09.01 / Н. С. Пасенко. – Харків, 2004. – 20 с. 14. Бойко О. В. Організаційно-економічні аспекти мотивації трудової діяльності на підприємствах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / О. В. Бойко. – К., 2005. – 19 с. 15. Кошелупов І. Ф. Мотивація управлінського персоналу як складова стратегії підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / І. Ф. Кошелупов. – Одеса, 2006. – 20 с. 16. Гунченко М. В. Мотивація праці в умовах трансформації економіки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.01.01 / М. В. Гунченко. – Полтава, 2006. – 20 с. 17. Лико І. Я. Соціально-економічне стимулювання працівників на промислових підприємствах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / І. Я. Лико. – Львів, 2006. – 20 с. 18. Осадца З. І. Економічна оцінка мотивації трудової діяльності на підприємствах в сучасних умовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.07 / З. І. Осадца. – Львів, 2007. – 21 с. 19. Процик І. С. Мотивування керівників в системі управління підприємством : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / І. С. Процик. – Львів, 2007. – 22 с. 20. Чернушкіна О. О. Мотивація у механізмі підвищення продуктивності виробництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.07 / О. О. Чернушкіна. – К., 2007. – 22 с. 21. Толстікова О. В. Формування механізму соціально-економічної мотивації персоналу підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / О. В. Толстікова. – Харків, 2008. – 20 с. 22. Смирнова І. І. Розвиток мотиваційної системи управління на промислових підприємствах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / І. І. Смирнова. – Маріуполь, 2008. – 22 с. 23. Остафійчук А. В. Удосконалення системи стимулювання праці персоналу виробничих підрозділів машинобудівних підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / А. В. Остафійчук. – Луганськ, 2009. – 21 с. 24. Лугова В. М. Формування механізму мотивації управлінського персоналу підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / В. М. Лугова. – Луганськ, 2010. – 21 с.

Рецензент
докт. екон. наук,
професор Назарова Г. В.

Стаття надійшла до редакції
04.01.2011 р.

УДК 338.46:378.1

Локтєв Е. М.
Смазний В. В.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ВНЗ: СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Анотація. Розкрито особливості функціонування організаційно-економічного механізму (ОЕМ) вищих навчальних закладів (ВНЗ) за умов скорочення державного фінансування їх витрат. Визначено сутність факторів макро- і мікросередовищ ВНЗ, які впливають на вибір стратегії його розвитку. Охарактеризовано вітчизняну та зарубіжну практику оптимізації ОЕМ і розвитку пріоритетних структур. Проаналізовано і доповнено принципи класифікації основних типів ОЕМ сучасних ВНЗ України.

Анотация. Раскрыты особенности функционирования организационно-экономического механизма (ОЭМ) высших учебных заведений (ВУЗ) в условиях сокращения государственного финансирования их расходов. Определена сущность факторов макро- и микросреды вузов, которые влияют на выбор стратегии его развития. Охарактеризована отечественная и зарубежная практика оптимизации ОЭМ и развития приоритетных структур. Проанализированы и дополнены принципы классификации основных типов ОЭМ современных вузов Украины.

Annotation. The functional peculiarities of the universities' organizational-economic mechanisms under the conditions of the reduced budget funding of their expenditures are determined. The essence of the macro- and microenvironment factors influencing the university's choice of the development strategy is defined. The best home and foreign practices in optimizing organizational-economic mechanisms as well as the development of the priority structures are characterized. The principles of classifying basic types of organizational-economic mechanisms in modern Ukrainian universities are analyzed and complemented.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм, вищий навчальний заклад, державне фінансування видатків, освітні послуги.

Різке скорочення державного фінансування витрат ВНЗ та одночасне підвищення рівня вимог щодо ефективності їхньої діяльності, зокрема у навчально-виховній, науково-дослідній та фінансово-економічній сферах, поставило серйозну проблему перед керівництвом багатьох державних ВНЗ. Становлення інформаційного суспільства у країні, формування економіки, заснованої на знаннях, зростання вимог роботодавців до якості підготовки випускників ВНЗ, реформаційні перетворення в українському суспільстві ускладнюють умови функціонування закладу освітньої діяльності як відкритої соціально-економічної системи, яка опинилась на межі виживання. Для вирішення зазначеної вище проблеми вище керівництво освітніх закладів вимушене проводити комплексний аналіз сукупності показників ефективності роботи ВНЗ, організаційно-економічних відносин між своїми структурними підрозділами, оптимізувати чи створювати нову систему управління якістю надання освітніх послуг відповідно до вимог державних стандартів освіти та запитів кінцевих споживачів освітнього продукту.

Аналіз останніх публікацій свідчить про те, що питання ефективності освітньої діяльності постійно знаходиться в полі зору як вітчизняних, так і закордонних дослідників. Виходячи з того, що вплив факторів зовнішнього середовища не можна змінити на краще, вчені пропонують зосередитись на питаннях

внутрішньої ефективності – пошуку оптимальних організаційно-економічних форм ВНЗ для адаптації функціонування навчального закладу до мінливих умов конкурентного середовища. Так, частина вітчизняних вчених досліджує ВНЗ як складну, багатокомпонентну, відкриту соціально-економічну систему, успішне управління якою робить необхідним застосування системного підходу. Підкреслюється, що методологічною засадою системного підходу має бути створення умов: прогностичних, педагогічних, психологічних, організаційних, правових, матеріально-фінансових. У цьому випадку управлінська діяльність буде мати системність змісту [1]. Інші дослідники наголошують на тому, що за існуючих соціально-економічних умов у структурі OEM ВНЗ все більшої ваги набувають фінансова та економічна складові, які фактично забезпечують функціонування та розвиток ВНЗ [2]. Вітчизняні вчені детально аналізують і проблему забезпечення економічної стійкості ВНЗ за рахунок оптимізації процесу залучення та управління ресурсами освітнього закладу. Увага акцентується на відборі концептуальних підходів до розробки ефективного організаційно-економічного механізму для забезпечення економічної стійкості і підвищення конкурентоспроможності ВНЗ [3]. Звертає на себе увагу і пошук сучасних організаційно-економічних форм у структурі сучасного ВНЗ, який має відповідати вимогам постіндустріального суспільства – бути зорієнтованим на запити і потреби споживачів освітніх послуг та пропонувати їх на рівні світових стандартів якості [4].

Інші вчені розглядають можливість зміцнення державної системи підтримки вищої школи і прогнозують декілька моделей розвитку цього механізму: нагромадження коштів, що держава направляє ВНЗ, і повернення до повного фінансування вищої школи. Елементом цього механізму має бути оплата з боку підприємств, організацій, установ, закладів освіти за користування кваліфікованими кадрами. Умова активізації моделі – зростання ВВП країни в 3 – 5 разів. Інша модель базується на введених платній освіті і державних кредитів студентам ВНЗ. Наступна модель має справу з системою приватних фондів, які можуть фінансувати студентські гранти після надання підприємствам й організаціям державних пільг на кошти, що перераховують до відповідного фонду [5]. Закордонні вчені зосереджують увагу на дослідженні дії чинників макро- та мікросередовищ ВНЗ, що призводить до організаційних змін у структурі університетів, до заострення конкурентної боротьби між ними за отримання замовлень і фінансування на проведення науково-дослідної роботи з метою отримання додаткових фінансових ресурсів. Зазначається, що в період економічної непевності та непередбачуваних технологічних змін організації схильні до більш гнучких, вільних органічних структур з підвищеним рівнем автономії, у яких комунікації здійснюються не лише по вертикалі ВНЗ, але і по горизонталі [6]. Російські вчені досліджують методологію управління ВНЗ через управління бізнес-процесами. Цей підхід обґрунтовано за допомогою універсальних закономірностей теорії самоорганізації. Автори наголошують на тому, що головна проблема полягає у поєднанні об'єктивного процесу фінансового планування і розподілу коштів як комерційних, так і ресурсів державного фінансування, та системи бюджетного контролю за використанням державної власності із збереженням єдності системи та її цілісності [7]. Інші російські вчені досліджують процес комерціалізації цієї сфери і зростання питомої ваги ринкових послуг у загальній структурі освітніх послуг, які переважно стають платними і більшу частину їх надають державні освітні установи [8]. Цей процес, на погляд автора, спричиняє і структурні зміни в організаційно-економічному механізмі надання освітніх послуг та управління їхньою якістю.

Мета статті – змістовно обґрунтувати об'єктивну необхідність реформування OEM ВНЗ за умов скорочення фінансування з боку держави та дослідити специфічні зв'язки між напрямками реформування та конкурентною стратегією, обраною ВНЗ. Для досягнення мети дослідження поставлені такі завдання: з'ясувати нормативно-правовий контекст, що спонукає ВНЗ до розвитку та впровадження інноваційних оргструктур;

уточнити визначення ВНЗ як відкритої, динамічної цілеспрямованої системи, що функціонує за допомогою внутрішнього управління;

конкретизувати місце і роль у ній OEM як гнучкої адаптивної підсистеми та дослідити специфічні зв'язки між напрямком реформування OEM ВНЗ та вибором конкурентної стратегії.

Концепція державної програми розвитку освіти на 2006 – 2010 роки в Україні констатує той факт, що у країні діє обмежене фінансування освіти і науки з державного і місцевого бюджетів, що призвело до погіршення стану матеріально-технічної бази закладів освіти та їхньої соціальної інфраструктури. Програма ставить за мету удосконалення механізму управління та фінансування навчальних закладів і пропонує змішану модель розвитку освіти в Україні, яка базується на поєднанні переваг утворювальної та руйнівної моделей. За основу взято принципи інноваційного розвитку пріоритетних організаційних структур та надання певної допомоги тим з них, хто здатен до самозвитку. Також зазначається, що упровадження інновацій потребує менше зусиль для гармонізації нормативно-правової бази та розробки організаційно-розпорядчого механізму діяльності навчальних закладів і найкращим чином відповідає сучасному стану суспільства та галузі освіти. Така постановка питання, на погляд авторів, має безпосередній вплив на всю систему функціонування ВНЗ взагалі і є одним із важливих чинників реформування організаційно-економічної складової цієї системи зокрема. Для з'ясування кола факторів, що впливають на діяльність закладу освіти у зазначеному вище нормативно-правовому контексті, і визначення рівня їхньої взаємодії із підсистемами ВНЗ доцільно зосередитись на визначенні навчального закладу як системи.

Існує декілька вичерпних, на погляд авторів, дефініцій, але для подальшого аналізу варто взяти таку, що базується на кваліфікації закладу освіти, виходячи з таких ознак системи: походження, рівень складності, рівень мінливості, характер зв'язків з середовищем, рівень детермінованості, наявність мети, рівень управління тощо. Таким чином, навчальний заклад є реальною, складною, динамічною, відкритою, ймовірнісною, цілеспрямованою системою, що функціонує за допомогою внутрішнього управління – самоврядування, та зовнішнього – через державне управління [1]. Таке визначення дозволяє розглядати заклад освіти як систему, що сама організується і, відповідно, має можливості прогресивно розвиватися. Як і більшість систем, система ВНЗ включає в себе елементи, зв'язки, властивості і мету системи, тобто комплекс завдань, які система покликана вирішувати. У цьому разі вона повинна відповідати таким вимогам: бути відкритою, тобто обмінюватись із середовищем речовиною, енергією або інформацією; процеси, які відбуваються в ній, мають бути кооперативними, тобто дія компонентів всередині повинна узгоджуватись між собою, система має бути динамічною; вона також не повинна бути у стані рівноваги. Головними характеристиками тут є динамічність і відкритість системи, а також її самоорганізація [7]. Таке розуміння навчального закладу як системи дає підстави розглядати організаційно-економічний механізм ВНЗ як гнучку, динамічну, цілеспрямовану підсистему, здатну виконувати адаптивну функцію ВНЗ за умов різних та непередбачуваних змін зовнішнього середовища.

Насамперед варто звернутись до існуючих у фаховій літературі визначень організаційно-економічного механізму (OEM), його змісту, сутності, компонентного складу, а також ролі і функціонального призначення OEM всередині самої системи – ВНЗ. Так, наприклад, один з авторів визначає OEM як набір економічних важелів та організаційних заходів із забезпечення економічної стійкості ВНЗ [3]. У цьому випадку йдеться про господарську діяльність ВНЗ в умовах ринкової економіки в контексті забезпечення економічної стійкості навчального закладу. В іншому випадку мова йде про систему організаційних, економічних та соціальних блоків для забезпечення ефективного функціонування системи вищої освіти. Запропоновано також і структурування OEM як сукупність форм, методів, функцій та інструментів, що дозволило авторів цього визначення виділити основні типи OEM: адміністративний, постадміністративний та ліберальний, з відповідним набором структурних елементів та зв'язків між ними [9]. Автори даної статті вважають, що із зазначеного вище можна зробити узагальнення про те, що:

а) тип OEM управління безпосередньо залежить від рівня просування країни у напрямі від адміністративно-командної до ринкової форми функціонування національної економіки;

б) забезпеченість й ефективна робота соціально-економічного та фінансового блоків OEM конкретного ВНЗ значною мірою залежить від галузевого підпорядкування ВНЗ та організаційно-правового статусу навчального закладу: державна, комунальна чи приватна форма власності.

Реформування OEM ВНЗ безпосередньо пов'язане з необхідністю розробки і втілення ефективної конкурентної стратегії на ринку надання освітніх послуг, яка має базуватися на конкурентоспроможності ВНЗ, тобто системі показників, що характеризують здатність навчального закладу адаптуватися до мінливих умов ринку. Досягнення конкурентних переваг потребує аналізу і врахування особливостей ринку галузі, консолідації внутрішніх ресурсів ВНЗ та їх оптимального використання. Серед основних підходів у досягненні конкурентних переваг у цьому контексті варто зупинитись на таких трьох: створенні зовнішніх компетенцій, внутрішніх компетенцій та парадигмі динамічних можливостей. У той час, коли зовнішні та внутрішні компетенції орієнтовано на утримання переваг на сьогоднішньому ринку, парадигма динамічних можливостей націлює ВНЗ на створення майбутніх компетенцій, що не є можливим без реформування OEM. Аналіз оновлення організаційно-економічних форм ВНЗ східного регіону України говорить про те, що цей процес відбувається на трьох рівнях: змісту, структури та функціонального призначення. Наприклад, в організаційній структурі навчальних закладів активно працюють такі відділи, як відділ кар'єри, системи працевлаштування випускників, відділення та філії на виробництві, системи управління якістю тощо, які призначено для посилення внутрішніх, або центральних компетенцій. У структурі ВНЗ м. Донецька активно працюють підсистеми, що відповідають за онлайн-навчальний та бізнес-процеси. Наприклад, відбуваються зміни на рівні змісту роботи підрозділів, які пов'язані з їхнім функціональним пере-профілюванням: інформаційно-навчальний інститут (раніше інформцентр), ресурсний центр та наукова бібліотека, віртуальні підприємства та бази практики Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського.

Незважаючи на скорочення фінансування з боку держави, ВНЗ можуть будувати ефективні стратегії інноваційного розвитку на основі оновлення своїх OEM у форматі створення динамічних можливостей та конкурентних переваг на сьогоднішній і перспективі.

Література: 1. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом : навч. посібн. / Є. М. Хриков. – К. : Знання, 2006. – 365 с. 2. Каленюк І. С. Економіка освіти : навч. посібн. / І. С. Каленюк. – К. : Знання України, 2005. – 316 с. 3. Вінюков-Проценко А. С. Забезпечення економічної стійкості вищого навчального закладу шляхом оптимізації управління ресурсами : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / А. С. Вінюков-Проценко. – К., 2006. – 19 с. 4. Шубін О. О. Сучасний вищий навчальний заклад: відповідність вимогам постіндустріального суспільства / О. О. Шубін // Вища школа. – 2007. – № 1. – С. 3–9. 5. Боголіб Т. М. Принципи управління вузом : монографія / Т. М. Боголіб. – К. : Т-во "Знання", КОО, 2004. – 204 с. 6. Тейлор Дж. Організаційні зміни в університетах Великої Британії: нові моделі інституційного менеджменту та роль академічного персоналу / Джон Тейлор // Вища школа. – 2008. – № 1. – С. 99–121. 7. Асаул А. Н. Управління вищим навчальним закладом в умовах інноваційної економіки : науч. и учебн.-метод. справочное пособие / А. Н. Асаул, Б. М. Капаров. – СПб. : Гуманистика, 2007. – 280 с. 8. Барышева Г. Вклад образования в создание ВВП страны / Г. Барышева // Экономист. – 2006. – № 7. – С. 35–39. 9. Яременко Л. М. Організаційно-економічні механізми державного управління вищою освітою в Україні : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.03 / Л. М. Яременко. – К., 2008. – 20 с.

Рецензент
докт. екон. наук,
професор Лепейко Т. І.

Стаття надійшла до редакції
12.01.2011 р.

УДК 808.506.053.5

Салашенко Т. И.

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРИЕМОВ ЧЕРНОЙ РИТОРИКИ

Аннотация. Черная риторика рассматривается как действенная технология управления ходом беседы. Исследованы отличия черной риторики от информационных атак, приемы и методы черной риторики, определяется ее эффективность.

Анотация. Чорна риторика розглядається як дієва технологія управління ходом бесіди. Досліджено відмінності чорної риторики від інформаційних атак, прийоми і методи чорної риторики, визначено її ефективність.

Annotation. Black rhetoric is considered as an active technology of conversation process management. The main differences between black rhetoric and information attacks, techniques and methods of black rhetoric, and their effectiveness are examined.

Ключевые слова: черная риторика, информационные атаки, коммуникации, деловые переговоры, собеседник.

Коммуникации в деловом мире всегда происходили на психологической основе, объективность давно перестала быть залогом принятия обоснованного решения. Исходя из умения убеждать, подводит нить разговора к необходимому для оппонента выводу, всегда зависел успех переговоров. Однако только на рубеже XX – XXI веков стали осознавать необходимость "манипулирования всеми риторическими приемами" [1, с. 15] для того, чтобы получить желанный результат переговоров. И сейчас как в СМИ, так и на деловых совещаниях можно часто увидеть осознанные или неосознанные, изощренные приемы черной риторики.

Целью данной публикации является рассмотрение основных особенностей черной риторики для получения желаемого результата в ходе переговоров.

Первоначально, следует отметить различия между черной риторикой как искусством манипуляции и информационными атаками в СМИ. Так, известный тренер в области коммуникативной техники К. Бредмайер выделяет три способа победы над конкурентом в бизнес-среде [1]:

1. Шоковая атака – короткие высказывания, которые приводят в недоумение и выбивают почву из-под ног противника.

2. Разрушение "по кирпичику" – продолжительные действия конкурентов, которые постепенно разрушают имидж оппонентов.

3. Междоусобицы. Если первые два способа основываются на беспомощном молчании оппонента, то междоусобные войны предполагают владение приемами черной риторики каждым из оппонентов, что делает их особенно сложными с точки зрения противников и интересными – с точки зрения наблюдателя.

Все эти приемы становятся основой и украинского бизнеса и политикума.

Так, широко известны междоусобицы как между мобильными операторами Украины, так и между политиками различных партий и блоков.

Сегодня начинается подрыв репутации Украины и на туристическом рынке – компании по дискредитации Крыма